Tanúlmányom elején annak a meggyőződésemnek adtam kifejezést, hogy ifjúságunknak meg kell ismernie, éspedig alaposan, Ady költészetét, hogy öntudatosan tisztázhassa: ki és mi reánézve ez a költő. Ehez a megismeréshez igyekeztem a tanúlmányban segítséget nyujtani, a tőlem telhető elfogulatlansággal.

Nagyon jól tudom, és teljesen egyetértek abban a magyar ifjúság minden igaz barátjával, hogy ránknézve most az egyetlen és döntő kérdés: jövendőt építeni, erős, egészséges testű-lelkű, művelt keresztyén ifjúság nevelése által. Megértem, ha sokan ezt a nevelést, éppen a féltő szeretettől indíttatva, kizárólag olyan történelmi és irodalmi példák segítségűl hívásával óhajtják végezni, melyek *csak* lelkesítő, csak jó, csak felemelő, csak ideálisan tiszta képeket és érzéseket adnak. Igaz, hogy Ady és költészete nem nevezhető *csak* ilyennek. Megértem ezt a törekvést, de nem értek egyet vele. Református keresztyén öntúdatom és álláspontom szerint olyan ifjúságot kell nevelni, amely az élet egész vonalán *öntudatosan* vállalja nemzeti és egyéni küldetésének súlyos, szent misszióját. Nemcsak lelkesedő, a jóért rajongó, ideálizmusában fenkölt ifjúságot akarok, hanem *öntúdatosan* nemes ifjúságot. A történelem és irodalom egyoldalúan „fehér” kezelése, minthogy a valósággal nem egyezik, két nagy veszélyt rejt magában: délibábos, irreális nemzeti érzést növel s az életharcban erőtelen erkölcsi szentimentálizmust táplál, melyek odavezetnek, hogy a nemzeti érzés is, az erkölcsi érzés is *frázisokká* lesznek, melyek nyilvános alkalmakkor szí-

nesen és hangosan puffognak, de az élet harcában, a tettekben és a tényleges magatartásban csak takarói lesznek az egyéni érdeknek és a bűnnek, vagy jobb esetben is nem adnak pozitív erőt az érdek és a bűn kísértései ellen.

Aki alaposan elmerült a magyar élet tanúlmányozásában, az tudja, hogy nemzeti és egyéni szempontból egyaránt ez a délibábos hazafiság és ez az erkölcsi szentimentalizmus volt a mi legnagyobb átkunk és végzetünk. Mivel én még tisztább és nemesebb ifjúságot akarok látni a jövőben, mint az említett jószándéku nevelők, azért feltétlenül szükségesnek látom a szent pozitívumok hatását a sötét negatívumok ellenképeivel tenni öntudatossá. Semmiképen nem tartom megengedhetőnek, hogy a nevelő a legkényesebb, de legáldottabb feladatát: a veszedelmekre fölvértező munkát egy helytelenül értelmezett ideálizmusból kifolyólag átengedje a véletlennek, az esélyeknek, a körűlmények dúrva és szeretetnélkűli támadásainak és romlottlelkű illetéktelenek beavatkozásainak. Jól hallom az ellenvetést: negatívumokkal nem lehet jövendőt építeni. *Csak* negatívumokkal nem. De negatívumok nélkűl sem. Valósággal reszketek az elgondolásától annak az önámító pedagógiának, mely a magyar ifjúságot nemzeti érzésében és erkölcsi lelkületében reális történelemszemlélet és öntúdatos bűnszemlélet nélkűl eresztené neki a jövendőnek.

És éppen ebből a szempontból tartom Ady költészetét, amely külömben nem mondható csupa negatívumnak, nagy tanúlságokkal teljesnek a magyar ifjúság számára. Nemzeti és egyéni szempontból.

Igaz és nem is titkoltam el, sőt mindenütt kimutattam, hogy Ady a magyar költő és a magyar faj sorsának felpanaszolásában sokszor és sokban vad, túlzott, keserű és igaztalan volt, hogy szociális felfogásában té-

vedett, de viszont kétségtelen hogy Széchenyi óta és mellett leginkább tőle lehet tanúlni *kritikai* hazaszeretetet, mely a nemzet sorsának és bajainak *belső* okait látja, fájlalja, mely a régi bűnök ellen öntudatos harcra késztet és önámítás nélkül, világosan hirdeti, hogy a nemzetnek, ha élni akar, a *maga* életét kell élnie, hogy egyetemes értékű emberi életet kell a maga módján termelnie s hogy saját vezetését csak saját legértékesebb szellemű és jellemű fiaira lehet bíznia. És én renduletlenül megvagyok győződve afelől, hogy erre a kritikai szeretetre nemzete iránt soha nagyobb szűksége nem volt a magyarságnak, mint ma, és jaj neki, ha frázisokért és görögtűzért feláldozza ezt a megmentő és megtartó szeretetet. Én volnék a legboldogabb, ha a magyar ifjúság Ady tragikus látását „az eltévedt lovasról" megcáfolná és bebizonyítaná, hogy a magyarságnak meg van az elvitathatatlan, mert pótolhatatlan polgárjoga Európa művelt népei között és az emberiség nagy közösségében. De ehez az első lépés épen az Ady által hirdetett tragikum ismerete, öntúdatos feldolgozása a lelkekben és az így megedzett életakarat diadalravivése.

És egyéni szempontból, bár kétségtelenül rá kellett mutatnom Ady költészetében az önmagát romboló beteg lázadozásra és démoni kitörésekre, melyek mellett ott vannak az örök emberi szépségek is, kétségtelen, hogy a diszharmónikus lélek küzdelmei rendkívűl tanúlságos képét adják saját lelkünk rejtett mélységeinek és *kritikai* állásfoglalásra ösztönöznek saját bűneink ellen. A körkép, amely korkép is, annyi vádat foglal magában társadalmunk ellen, hogy egy öntúdatos ifjúság életharcára a legnagyobb ösztönzésekkel teljes. Az pedig vitathatatlan, hogy az a költő, aki a nemzetet és az egyént a halál tükrében láttatta meg: a legnagyobb ösztönző az életre.

És végre, Ady bűnbánata és Istenélménye, amely a maga nemében egyetlen egész irodalmunkban, nagyon komoly intelem arra, bogy bűnbánatunk ne legyen puszta templomi frázis, Istenszerelmünk ne legyen illúzió és keresztyénségünk ne legyen élettelen dogma.

Azt hiszem, hogy ennyi tanúság kevés magyar költő művéből súgárzik és ez természetes is, mert Ady a humánum minden irányú átélésében az összes magyar költők közül a legelső. Tisztán aesthetikai szempontból pedig nem szabad elfelejteni, hogy Ady költészete a teremtő fantázia és a magyar költői nyelv kifejezőereje szempontjából olyan értékkel gazdagította irodalmunkat, melyre akármelyik nagy európai irodalom büszke lehetne.

Szeretném azért, ha tanulmányom az Ady-kérdést kiemelhette volna abból a helytelen megvilágításból, amely úgy fogalmazta azt meg, hogy lehet-e Ady a a magyar ifjúság követendő mintaképe? Hiszen világos, hogy nem lehet, nem is akart az lenni és nem is volt soha. De tragikus életében és költészetében a magyar lélek olyan válságai, bünei és szépségei nyiladoztak ki, melyek együttvéve hatalmas életformáló tanulsággá tömörödhetnek egy öntudatos nemzedék lelkében. Ezt a tanúságot elzárni a jövendő elől senkinek nincs joga, de senkinek sincs hatalma se, mert ez a tanúság azért küldetett, hogy hasson és neveljen. Biztos, hogy Ady felületes, vagy könnyelmű ismerete, egyoldalú hangoztatása, vagy egyoldalú agyonverése ártalmasak, mint minden visszaélés a valósággal és igazsággal. A komoly és tisztaszándékú megismerés azonban itt is áldott, mint maga a valóság és igazság. A magyar nemzetnek, a magyar kulturának, a magyar közéletnek, a magyar ifjúságnak a valóság és igazság szeretetére, tiszteletére és követésére van egyedül szüksége, hogy végre megszünjék „Mesebeli János” lenni,

tragikus naivja a délibáboknak és végre önmaga lehessen.

Lehet, hogy nevelői oldalról az a vád fog érni, hogy túlságosan bízom az ifjúság megértő és ítélőképességében. Természetesen arra az érettebb ifjúságra gondoltam, melyik már irodalmat tanúl és a főiskolákon dolgozik. Ezekre nézve igenis, nagy és határozott bizalmam van. Örvendek, hogy kimondhatom: bízom a magyar ifjúság intelligenciájában, és bízom a szívében is. Az élet másként bánt és bánik velük, mint a mi nemzedékűnkkel és az előttünk jártakkal. Nagyobb a terhük, nagyobb a felelősségük, keményebb a sorsuk, kell tehát, hogy erősebb és férfiasabb legyen a lelkük. És kell, hogy szebb és gyümölcsözőbb legyen a jövőjük. Teljes bizalommal helyezem azért mondanivalóimat az ifjúság szívére, mert a bennük való bizalmam titka ez: bízom Istenben.